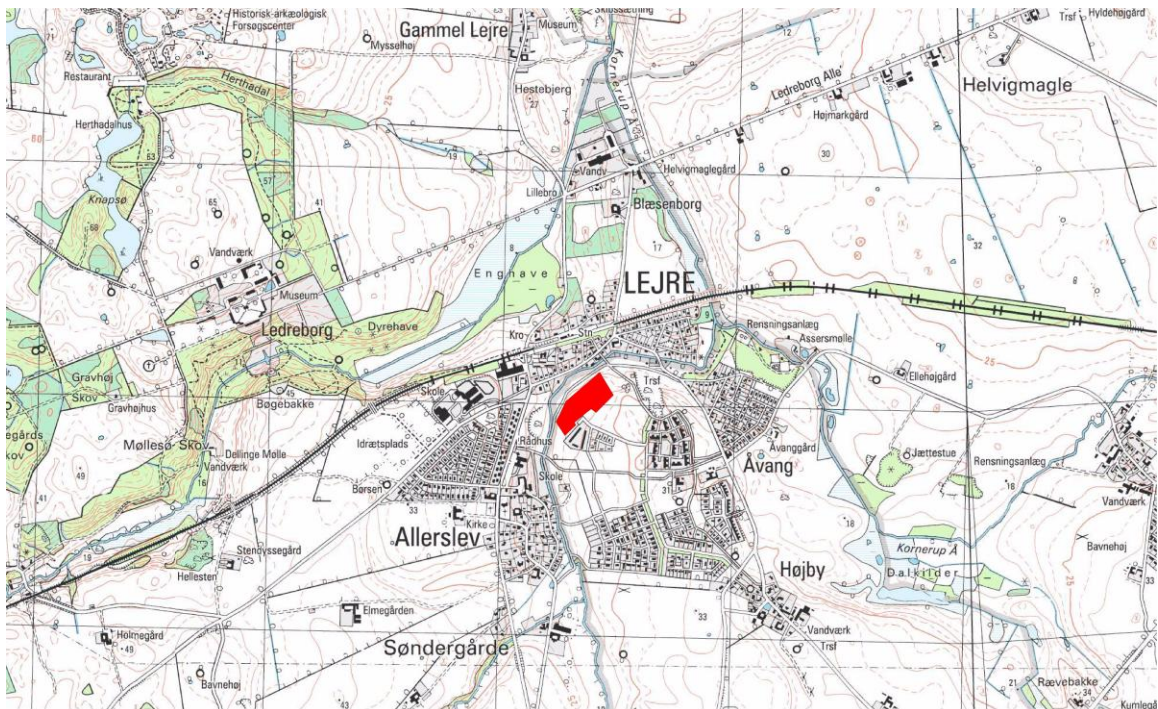

ROM 2258 Åbrinken.

Bygherrerapport

matr.nr. Delareal 2, mat. nr. 14gt, Højby By.
Stednr. 020109
Sogn Rorup.
Herred Ramsø.
Amt Københavns.

Indhold.

Forhistorie	s. 2.
Topografi og geologi.	s. 2.
Undersøgelsens forløb.	s. 2.
Målesystem.	s. 3.
Metode og dokumentation.	s. 3.
Undersøgelsens Resultater.	s. 4.
Beskrivelse af anlæg.	s. 4.
Samlet tolkning.	s. 8
Foto.	s. 9.

Resumé

Et areal på 3400 m² med anlægsspor i form af gårdanlæg med tilhørende grubehuse, brønde og gruber fra yngre vikingetid (950 - 1050) blev undersøgt. I alt blev syv huse, syv grubehuse, fire kogestensgruber og tre brønde udgravet.

Undersøgelsens baggrund

Grundet en byggesag, foranlediget og betalt af firmaet Lind og Risør, prøvegravedes 'delareal 2', matr. 14gt, Højby By. Der fandtes flere anlægsspor fra oldtid, og en videre undersøgelse blev, i samråd med Kulturarvsstyrelsen, vurderet nødvendig. Denne blev foretaget i tidsrummet 15/10 til 9/11 2004.

Formålet med en arkæologisk undersøgelse er primært at bjerge, hvad der måtte ligge af oldtidslevn og oldsager i et udvalgt område. Sekundært at indhente hvad der måtte være af ny informationer til vores samlede viden om Danmarks oldtid.

Bemærk at der er stor forskel på oldtidslevn og oldsager. Oldtidslevn er bogstaveligt talt blot jord ! Det er spor af menneskelige aktiviteter, f.eks. i form af stolpehuller fra huse, eller en grøft omkring en gravplads. Disse oldtidslevn kaldes i fagsproget for 'anlæg'. Anlæg kan ses som mørkfarvede pletter, der står i kontrast til den lysere råjord, når mulden er blevet rømmet af. Oldsager, derimod, er alle genstande, som vores forfædre frembragte med deres hænder. Det kan f.eks. være lerpotter til mad, tøj, smykker, guldhorn og vikingeskibe.

Undersøgelsen frembragte resterne af en glemt lille landsby fra den sene vikingetid, dvs. fra omkring 950 til 1050 efter Kristi fødsel. Landsbyen, som vi fandt den, består syv langhuse og syv små værkstedshuse, som fordeler sig på to faser. Det betyder, husene er blevet slidte, og stolperne er begyndt at rådne. De er så blevet revet ned, og nye bygget i deres sted.

Den sene vikingetid regnes i Danmark endnu for oldtid. Vi har kun meget få og kortfattede skriftlige kilder fra denne tid. Et eksempel er Harald Blåtands runeinskrift på Jellingstenen, hvor han beretter, at han samlede Danmark og gjorde danskerne kristne. Landsbyen på Åbrinken er netop fra Harald Blåtands, og hans efterfølgere Svend Tveskægs og Knud den Stores, tid. Lidt simplificeret kan det siges, at den første fase af landsbyen er fra kong Haralds tid og den anden er fra kong Svends tid. Altså fra både den hedenske tid og den kristne tid. Store begivenheder i dens eksistensperiode var plyndringen af Paris og bosætningen i Nordmandiet, Danelagen i England, og opførelsen af de store vikingeborge, Aggersborg ved Limfjorden, Fyrkat ved Høbro, Nonnebakken ved Odense og Trelleborg ved Slagelse. Alle begivenheder som utvivlsomt er blevet diskuteret i husene på Åbrinken.

At vi ikke, i modsætning til englænderne, franskmændene, tyskerne og italienerne, har udførlige skriftlige kilder fra vikingetiden, gør, at undersøgelser som denne er værdifuld for vores forståelse af Danmarks udvikling og historie i denne periode. Undersøgelsen ved Åbrinken bliver en brik i puslespillet om vores viden omkring vikingetidens Lejre. Lejre var i vikingetiden et kongesæde, og det har længe været Roskilde Museums ambition at opnå en større og mere præcis viden om Lejreegnen.

Topografi og geologi.

Bebyggelsen ligger i et meget varieret landskab. Mod sydøst er det plant til svagt skrånende. Og som bebyggelsen strækker sig mod nordvest, bliver hældningen mere udpræget. Yderst mod nordvest flader det ud igen, og ned mod åen glider topografien ud i en flad eng. At Lavringe Å ligger så tæt på bebyggelsen, skal man næppe lægge noget særligt i, det er en almindelig misforståelse, at ”i gamle dage kunne man sejle til alle steder” og det er mange, mange tusinde år siden Lavringe Å har kunne besejles af andet end kanoer. Heller ikke i vikingetiden.

Muldlaget var mod sydøst ca. 35 cm tykt. Mod nordvest, ned af skråningen, tiltog muldlaget i tykkelse til ca. 70 cm.

Råjorden var af meget skiftende karakter. Den bestod hovedsagelig af grov, okkerfarvet sand, men med enkelte, mindre områder af gulbrun ler eller hvidgult fint sand. Overalt i feltet var der en kraftig stenstrøning af knytnæve- til hovedstore sten. Denne stenstrøning tiltog mod nordvest.

Råjordens beskaffenhed er afgørende for mulighederne for at erkende anlægssporene. Der mange sten og råjordens mørke farve gjorde vanskeligt at skelne stolpehullerne fra omgivelserne.

Metode og dokumentation.

Efter afrømning og udlægning af målesystem, blev feltet tegnet i fladen i målestoksforholdet 1:50. Disse plantegninger er nummeret T-12 til 27 og T28 til T36. Hver tegning, der er lavet på plastfolie i A3-format, dækker 20 x 12 meter og er forsynet med koordinater.

Alle undersøgte anlæg blev tildelt et anlægsnummer (f.eks. A7). Dertil hørende fund (X) blev nummeret fortløbende under hvert enkelt A-nummer, eksempelvis A1 x1, og A2, x1. Fundkort følger alle fund.

Alle anlæg, som kunne indgå i et muligt gårdanlæg, blev undersøgt med graveske og metaldetektor. Grubehuse, kogestensgruber, affaldsgruber og brønde blev tegnet i 1:20 eller 1:10 og fotograferet for ca. hver 10-15 cm, man nåede ned. Den ene halvdel af anlægget blev udgravet først, hvorefter en tværgående jordprofil blev tegnet i 1:20 eller 1:10 og fotograferet. Blev anlægget bedømt som fundfattigt, blev den sidste halvdel sat på ’venteliste’ og undersøgelsen af et nyt anlæg påbegyndt. Dette blev gjort ud fra en prioritering af mere tidskrævende anlæg som eksempelvis grubehusene A1, A2 og A92. To mindre, fundtomme grubehuse, A55 og A56, blev således aldrig totalundersøgt. De blev senere gennemgravet og afsøgt med metaldetektor.

Stolpehuller, som kunne erkendes som tilhørende til huse, blev snittet med graveske. De blev tegnet 1:20 og gennemgravet med henblik på at finde daterende materiale.

Stolpehuller, som lå uden system, blev ikke undersøgt.

Undersøgelsens resultater.

I alt fremkom syv huse, syv grubehuse, tre brønde og tre kogestensgruber.

Husene kan knyttes til fire gårdanlæg, hvoraf de to kan udskilles i to faser: hus 3 og 4 og hus 5 og 6. Der kunne kun erkendes grubehuse til tre af disse gårdanlæg: hus 4, hus 5, hus 6 og hus 7. Der kunne kun erkendes brønde til to gårdanlæg: hus 3 og 4. Hegnsforløb, eller dele heraf, kunne kun erkendes ved hus 4. Dateringen af alle undersøgte anlæg er yngre vikingetid, dvs. sent 10. årh. e.Kr. til tidligt 11. årh. e.Kr.

Husene i vikingetiden var bygget af træ, ler og strå. Langhusene havde et skelet af træ, bestående af to parallelle rækker stolper, der bar taget. Væggene kunne være lerklinede eller lavet af planker. Dette var en vel gennemtænkt og vel afprøvet konstruktionsform. Sådant havde huse i Danmarks oldtid set ud i 3000 år, da husene på Åbrinken bliver bygget. De har været mellem 15 og 25 meter lange og fire til seks meter brede. Der var ikke meget bevaret af disse huse, kun deres tagbærende stolper, kun i hus 7 kunne ses rester af dørstolper. Husene havde i vikingetiden oftest kun to døre midt i huset, en på hver side, og sådan ser hus 7 også ud. Fra andre, bedre bevarede, huse ved vi, at der var indre vægge, således at når man trådte ind ad dørene midt i huse, kom man ind i et forrum. I forrummet var to døre, en til stalden og en til selve beboelsen. Husene i oldtiden lå som en hovedregel orienteret øst-vest, med beboelsen i vestenden og stalden i østenden.

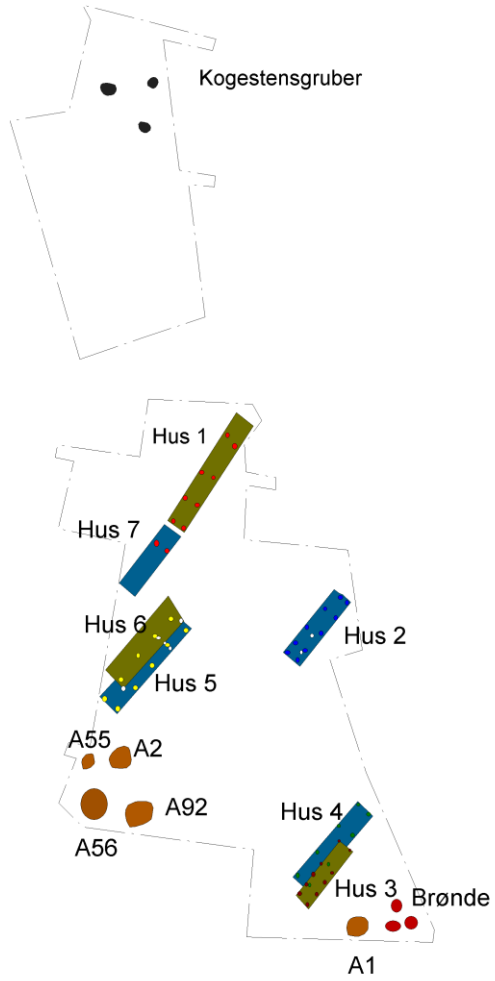
Hvert langhus på Åbrinken skal sandsynligvis opfattes som en selvstændig gård, og til disse gårde hørte naturligvis sidebygninger. Vi har ikke fundet lader eller lignede, men derimod syv små værkstedsbygninger, kaldet grubehuse.

Et grubehus er, som navnet antyder, et hus i en grube. De er oftest små, cirka 2 meter på længste led, og har været halvt nedgravede, op til en meter. Det betød, at man kunne spare på materialer og udnytte jordvarmen. De fleste af grubehusene på Åbrinken var ovale, men to af dem var kvadratiske. Ofte gøres gode fund i grubehuse, fordi de er nedgravede, og ploven derfor ikke kan ødelægge oldsagerne.

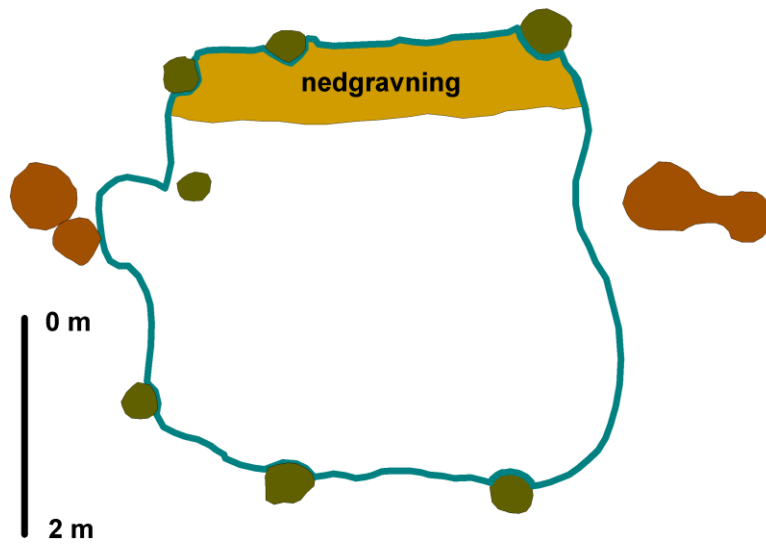
I grubehusene fandt vi spor af tekstilproduktion, i form af vævevægte, der har holdt trenden stram i en opretstående væv, samt tenvægte til spinding af garn. Desuden sås spor efter jernproduktion og, ikke mindst, fremstilling af kamme. Rester af kamme eller dele til kamme, fremstillet i hjortetak og ben, blev fundet i flere af grubehusene på Åbrinken. Hvad der var noget overraskende var fundet af tre jernnøgler i et af grubehusene. Man havde naturligvis låse af jern i vikingetiden, ikke kun, som her, til skrin og kister, men også til døre. Det var naturligvis strafbart at stjæle, men stjal man fra et aflåst skrin eller hus, blev straffen hårdere! At der blev fundet tre nøgler indenfor et lille område, har vi endnu ingen forklaring på.

Undersøgelsens bedste fund kommer dog ikke fra et anlæg. En metaldetektorekspert, gennemgik den løse, afgravede muld, og hér fandt hun et lille, fint smykke af bronze. Smykket var forsølvet, og forestiller to dragefigurer, som omslynger hinanden i vikingetidens karakteristiske stil. Ligeledes i den løse jord fandtes en lille smykkeplade af bronze. Den er halvcirkulær og har nittehuller rundt langs kanten, hvori der endnu sidder enkelte jernnitter. Den har indridsede ornamentter rundt langs kanten. Hvad den har været brugt til er uklart, men den kan have været et beslag til en læderpung eller noget lignende.

ROM 2258, Åbrinken
Huse, grubehuse, brønde og kogestensgruber markeret

**ROM 2258 Åbrinken
A2, Grubehus**

Samlet tolkning.

I alt blev en mindre landsby med to faser, fordelt på fire gårdsanlæg og tilhørende nyttehuse i form af grubehuse, erkendt.

Fase 1 består af hus 1; hus 2; hus 3 med grubehus A1(?) og brønde A108-A110 og hus 5 med grubehuse A55/A56.

Fase 2 består af hus 7 med grubehus A112; hus 4 med grubehus A1(?) og brøndene A108-A110 og hus 5 med grubehus A2 og muligvis grubehus A92.

Hvad der står tilbage som et interessant spørgsmål, er bebyggelsens placering og sammenhæng med det øvrige kompleks af vikingetidige bebyggelser i Lejreområdet. Bebyggelsen ligger i Rorup sogn, og hører til Højby ejerlav. Få meter væk, på den anden side af Lavringe Å, ligger Allerslev ejerlav og sogn.

Er bebyggelsen en del af et "tidligt Allerslev" og sognegrænsen en senere tilføjelse uden nogen relevans for vikingetidsbebyggelsen? På et tidspunkt nedlægges bebyggelsen ved åen, hvilket kunne være samtidig med sogneinddeling af landet i 1000-1100-tallet, og Højby bliver da den centrale bebyggelse i ejerlavet.

Foto:

Udgravningsbillede, maskinen fjerner overjorden, mens arkæologerne graver i grubehuset.

Vikingetidsbeslag med to figurer med hovederne vendt mod hinanden øverst på stykket.

Jernnøgle fra vikingetid.

Anlæg under udgravning.